

Makale Geliş Tarihi | Received: 25.04.2024

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 16.08.2024

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

FEMİNİZME MİLLER ÜZERİNDEN BİR BAKIŞ

Serpil DURĞUN*

Öz: Tarihsel ve felsefi kökenleri bakımından bağlı bulunduğu kuramsal geleneklerin, ortaya çıkış zamanlarının, talep ve önceliklerinin farklılığı nedeniyle büyük bir çeşitlilik barındırdığından tek bir feminizmden söz etmek mümkün değildir. Yine de farklı feminist yaklaşımlar, en başından beri siyasi düşünce tarihinin kadınlara ilişkin kusurlu bir nosyona sahip olduğu, kadın ve erkek arasındaki ilişkileri göz ardı ettiği, cinsiyetler arasındaki eşitsizlik ve adaletsizlikleri besleyip büyüttüğü konusunda hemfikirdirler. Günümüz toplumları özgürlük ve eşitlik taahhütleri üzerine kurulmuş olmasına karşın, kadınlar söz konusu olduğunda bu taahhütlerin tam olarak yerine getirilmesinde şimdiye kadar başarısız olduğundan, feministler geleneksel olarak anlaşıldığı şekliyle adalet düşüncesine, otorite, özgürlük ve demokrasi gibi birtakım siyasi fikirlere meydan okumuşlardır. Demokratik bir toplumda, insanların yaşamlarında kendi yollarını seçmekte gerçekten özgür olabildikleri tüm koşulların anlaşılması liberal düşünür David Miller için elzemdir. Bu bağlamda feminist söylem ve talepleri ele alan Miller, feministlerin bu meydan okumalarına nasıl karşılık verilmesi gerektiğini irdeler. Bu kapsamda makale, feminizmin birtakım siyasi fikirlere yönelttiği meydan okumayı Miller'in nasıl ele aldığını ve bunları nasıl çözümlemeye çalıştığını göstermeyi amaçlamaktadır. Miller feminizmin birtakım siyasi fikirlere yönelttiği meydan okumayı çözümleme girişiminde pozitif ayrımcılık politikaları üzerinde titizlikle durmakta, adaletin hak ediş ilkesiyle tutarlı olan en az bir pozitif ayrımcılık biçimi olduğunu öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, David Miller, Sosyal Adalet, Hak Etme İlkesi, Pozitif Ayrımcılık.

A VIEW OF FEMINISM THROUGH MILLER

Abstract: It is not possible to speak of a single feminism as it is characterized by great diversity due to the difference in the theoretical traditions to which it is linked in terms of its historical and philosophical origins, the times of its emergence, and its demands and priorities. Nevertheless, different feminist approaches agree that from the very beginning, the history of political thought has had a flawed notion of women, ignored the relations between men and women, and fostered and magnified inequalities and injustices between the sexes. Since contemporary societies were founded on commitments to freedom and equality, but have so far failed to fully fulfill these commitments in the case of women, feminists have challenged the

*Doçent Dr. | Associate Professor

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Mehmet Akif Ersoy

University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Turkey

sdurgun@mehmetakif.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-7590-5600.

idea of justice as traditionally understood, and a number of political ideas such as authority, freedom and democracy. For the liberal thinker David Miller, it is essential to understand all the conditions in a democratic society in which people are truly free to choose their own path in life. In this context, Miller discusses feminist discourse and demands and examines how feminists should respond to these challenges. In this context, the article aims to show how Miller takes up the challenge posed by feminism to certain political ideas and how he tries to analyze them. In an attempt to resolve the challenge posed by feminism to certain political ideas, Miller elaborates on positive discrimination policies and argues that there is at least one form of positive discrimination that is consistent with the deservingness principle of justice.

Keywords: Feminism, David Miller, Social Justice, Principle of Deserving, Positive Discrimination.

1. Giriş

İlk olarak Fransız Devrimi zamanında ortaya çıktığı öne sürülen ve Latince *femina* – dişi, kadın- kelimesinden türeyen feminizm kavramı, tarihsel süreç içerisinde durumsal olarak pek çok kavramı kendi içinde barındırmaktadır (Notz, 2018, s. 9). Tarihsel ve felsefi kökenleri bakımından bağlı bulunduğu kuramsal geleneklerin, ortaya çıkış zamanlarının, talep ve önceliklerinin farklılığı nedeniyle büyük bir çeşitlilik barındırdığından feminizmin tek bir tanımından veya tek bir feminizmden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Nitekim liberal feminizm, kültürel feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm, postmodern feminizm, ekofeminizm gibi feminizmin çok çeşitli kollarından söz edilebilir. Feminizmin çeşitli kolları, kadınların ezilmesine ilişkin değerlendirmeler ve bu ezilmeye son vermek için gerekli görülen önlemler söz konusu olduğunda birbirlerinden farklılık göstermektedir. Feminizmin çeşitli kollarının ortaya koyduğu tartışmalar, feministlerin farklı kimlikleri olan kadın grupları arasında tartışma ve etkileşimi yapılandırmak için ortaya koydukları uygulamalarla birlikte, heterojen bir kamunun gelişimine katkı sunmuştur (Young, 1990, s. 163).

Farklı feminist yaklaşımlar söz konusu olmasına karşın yine de genel olarak feminizmi, “kadınların cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa uğramasını engelleme ve cinsiyet eşitliğini sağlama yolundaki çabalar” (Docekal, 2009, s. 219) olarak görebiliriz. Feminizmin sadece kadınlar için değil, eşit, özgür ve adil bir dünyaya özlem duyan herkes için olduğunu savunan Hooks’un (2016, s. 9), “cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket” dediği, yalın bir feminizm tanımına tutunabiliriz. Ya da Michel’in (1995, s. 6-7) belirttiği gibi, “kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, ataerkil dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış oldukları bir mücadele” şeklinde de tanımlayabiliriz. Bu mücadeleyi ise, aynı Notz (2018, s. 10) gibi, kadınların yaşamlarında bir düzelleme olması için politik ve pratik önlemler ve düzenlemeler organize eden, kampanyalar ve eylemler düzenleyen, ayrımcılık ve kötü koşulların ortadan kalkması için müttefik kazanmaya çalışan bir toplumsal hareket olarak değerlendirebiliriz.

Farklı feminist yaklaşımlar arasında “cinsiyet eşitliği savaşımının kamusal ayrımcılıktan, ev içi iş bölümüne ve kadınların özel alanda değersiz görülmesine uzanması yönünde bir görüş birliği” (Kymlicka, 2016, s. 538) söz konusudur. Bu görüş birliğinden hareketle, feminist yaklaşımlar “kadınları zorla benimsetilmiş bir aşağılık kompleksi içinde tutan sistemin hareket yasalarını açığa çıkarmaya” (MacKinnon, 2003, s. 276) yönelik bir amaç etrafında birleşmektedir. Bu noktada, genel olarak feminizmin öncelikli ilgisi, geleneksel felsefi sacayaklarına dayanmayan toplumsal eleştiri paradigmaları geliştirmeye yöneliktir. Bu ilgi evrensel, genel-geçer, zorunlu ve tarih dışı hakikatler olarak sunulan düşüncelerin, aslında kısmi, olumsal ve tarihsel olarak konumlanmış karakterlerini ortaya çıkararak temelci epistemolojilerin, siyasal ve ahlâki teorilerin eleştirilmesi şeklinde belirlemektedir (Fraser ve Nicholson, 2011, s. 486).

Tarihsel olarak bakıldığında, esas olarak feminist mücadelenin büyük bir kısmı, “kadınların babalarından ve eşlerinden bağımsız olarak medeni ve siyasal haklara sahip bir şahıs olarak tanınması üzerinedir” (Young, 2018, s. 53). Örneğin, çağdaş liberal feminist siyaset teorisyeni Susan Moller Okin, kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri içine hapsedilerek tüm faaliyet alanının ev içi yaşamla sınırlandırıldığını ve onun kocasından ayrı bir kişilik, ayrı bir birey olarak görülmediğini öne sürer. Okin’e (1981, s. 65) göre, Batı siyasal düşünce tarihinde siyaset teorisyenleri geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan işbölümünü ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan adaletsizliği hiçbir zaman sorgulamamışlardır. Siyaset teorisyenleri kendi çıkar ve konforlarına da hizmet ettiği için, kadına sadece ev içi rolleri addederek bunun doğal olduğunu savunmuşlardır.

Batı siyasal düşüncesinin erkekler hakkında, erkekler için ve erkekler tarafından yazıldığını vurgulayan Okin (2013, s. 5), tarihsel olarak Batı siyasal düşüncesindeki geleneğe –John Stuart Mill’i dışarıda tutarak- bakıldığında cinsiyetler arasında adaletle ilişkin soruların çok az sorulduğuna dikkat çeker. Bu baskın gelenek içinde zaman zaman Mary Astell, Mary Wollstonecraft, Harriet Taylor ve George Bernard Shaw gibi bazı cesur feministlerin, cinsiyetler arası eşitsizliği yanlış bularak birtakım öncül ve argümanlarıyla bu geleneğe karşı çıktıklarını, ancak kadınların erkeklere bağımlı kılınmasını savunan geleneksel siyasal sistemin gücünü korumaya devam ettiğini belirtir. Okin bu sorunsalın kökenini, kadınları da aynı köleler gibi özgür yurttaşlar olarak kabul etmeyen, siyasal yaşama katmayan, kadınların ve kölelerin doğal işlevlerinin tam insan olanlara –erkeklere- hizmet etmek olduğunu savunan Aristoteles’in görüşlerine dayandırır. Çünkü, Aristoteles’e göre kadın ve erkeğin evliliği sadece üreme amacına hizmet etmeye yöneliktir. Doğa, kadınların bedenini üremeye yönelik bir şekilde tasarladığından kadının tek işlevi çocuk doğurmak ve onları yetiştirmekten ibarettir. Buna karşın erkek, üremede işlevsel bir rol oynamakla birlikte pek çok işleve de sahiptir (Okin, 1987, s. 43). Batı siyasal düşüncesinde filozofların çoğunun, kadınlara ilişkin görüşlerini cinsiyetçi bir temelde ve çoğu zamanda adeta bir kadın düşmanlığı şeklinde ortaya koyduklarını söyleyen Okin, özellikle Aristoteles’in bu konudaki görüşlerini erkek şovenizminin bir timsali olarak nitelendirir. Bu bağlamda Okin, Platon’dan başlayarak geleneksel siyaset

kuramcılarının kadınların doğası hakkında yalan söylediklerini ve bu yalanın teoride kalmayıp ekonomik ve siyasal yaşamın iliklerine kadar işlediğini savunur (Okin, 1977, s. 345-363).

Okin (1987, s. 44) günümüz çağdaş adalet teorilerinde de bu tür düşüncelerin devam ettiğini vurgular. Ona göre, çağdaş siyaset teorisyenlerinin öne sürdüğü düşünceler, cinsiyetler arasındaki eşitlik ilkesine set çeken 17. ve 18. yüzyıl teorisyenlerinin öne sürdükleri düşüncelerin bir devamı niteliğindedir. En eşitlikçi görülen çağdaş adalet teorilerinin bile – örneğin Rawls'un adalet teorisi- toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri görmezden geldiğini belirten Okin, bu teorilerin ataerkil ve cinsiyetçi kabul ve uygulamalardan türeyen özel ve kamusal yaşam arasındaki bir ayrıma dayandığını öne sürer. Benzer şekilde, Kymlicka (2016, s. 137) da "çağdaş liberallerin ilgilenmedikleri konular içinde, cinsiyet eşitliği konusunun en çarpıcı savsaklama" olduğunu söyler.

En başından beri geleneksel siyasal düşüncenin kadın ve erkek arasındaki ilişkileri göz ardı ettiğini vurgulayan Okin gibi, İngiliz liberal düşünür David Miller da yüzyıllar boyunca kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin siyasi düşünce incelemelerinde rutin olarak göz ardı edildiğini belirtir. Geçmişte siyaset felsefesinin - her ne kadar John Stuart Mill gibi bazı istisnalar söz konusu olsa da- kadınların erkeklere tabi kılınmasının doğal bir hakikat olduğunu ve kadınların siyasi hayatta oynayacak hiçbir aktif rolleri olmadığını kabul eden erkekler tarafından yazıldığı şeklindeki feminist yorumu Miller da doğru olarak kabul eder. Feministler gibi Miller da geçmişteki siyaset felsefesi teorisyenlerini şovenizmlerinden dolayı sorumlu tutar. Siyasi düşünce tarihinde kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin göz ardı edilmesinin nedeni, genellikle iki şekilde açıklanmaktadır: Bu konu ya büyük bir gözden kaçırma olarak değerlendirilmektedir ya da toplumdaki baskın grupların bu meseleleri bilinçli olarak gündem dışı tuttuğu öne sürülmektedir. Miller bu durumun temel nedenini, geçmişte kadınların erkeklere tabi kılınmasının doğal bir gerçeklik olarak kabul edilmesine ve bu düşüncenin toplum tarafından sorgulanmadan benimsenmesine bağlar. Bu kapsamda Miller, günümüz toplumunun feminist argümanları ciddiye almasını sağlayan koşulları merkeze alarak, önceki nesillerin göremediği şeyleri nasıl fark edebileceğimizi irdeler (Miller, 2003, s. 93).

Özgürlük ve eşitlik taahhütleri üzerine kurulmuş toplumlarda yaşadığımızı dikkat çeken Miller, kadınlar söz konusu olduğunda bu taahhütlerin yerine getirilmesinde şimdiye kadar başarısız olduğunu belirtir. Miller'a göre, özgürlük ve eşitlik taahhütlerine rağmen toplumun bir kesiminin daha dar veya daha az bir kişisel özgürlük alanına sahip olması ya da mevcut sosyal ve siyasi kurumlar tarafından eşit muamele görmemesi büyük bir siyasi endişeye neden olmaktadır. Bu nedenle feministler, kadınların yalnızca sözde veya kısmi olarak değil, tam anlamıyla özgürlük ve eşitlikten yararlanabilmeleri için toplumu dönüştürmenin yollarını aramaktadır (Miller, 2003, s. 93-94).

Miller, günümüz Batı demokrasilerinde kadın-erkek ilişkileri üzerine olan tartışmaların yoğun bir siyasi ilgi gördüğünü vurgular. Bu bağlamda, feministlerin

geleneksel adalet anlayışına ve otorite, özgürlük, demokrasi gibi temel siyasi kavramlara meydan okuduğunu belirtir (Miller, 2003, s. 91). Feministler kendilerini ilgilendiren konularla ilgili meselelerin siyaset felsefesinin tamamen yeni bir odakla yeniden yazılmasını gerektirdiğini öne sürmektedir. Miller da siyasetin doğasının değiştiğini kabul eder. Ona göre, siyaset hükümet kurumlarında olup bitenlerden ziyade, erkekler ve kadınlar, beyazlar ve siyahlar, Hristiyanlar ve Müslümanlar gibi farklı gruplar arasındaki günlük etkileşimlerle artık daha fazla ilgilenmektedir. Feministlerin ortaya koyduğu meseleleri çok önemli bulan Miller, bunların siyaset hakkındaki düşünme biçimimizi değiştirmesi gerektiğini savunur. Bununla birlikte siyaset felsefesinin tamamen yeni bir odakla yeniden yazılması gerektiği şeklindeki feminist iddiaları abartılı bulur. Miller'a göre, feministler tarafından ortaya atılan meseleler önemini koruyan eski soruların yerini almamalıdır, ancak otorite, özgürlük, demokrasi ve adaletle ilgili mevcut sorulara yeni bir boyut kazandırmalıdır. Miller'ın buradaki asıl amacı, feminist argümanların siyasi otorite, özgürlük ve özgürlüğün sınırları, demokrasi ve adalet konularında düşüncelerimizi ne ölçüde değiştirmesi gerektiğini incelemektir (Miller, 2003, s. 92). Bu kapsamda makale, liberal düşünür David Miller'ın feminizmin çeşitli siyasi fikirlere yönelttiği meydan okumayı nasıl ele aldığını ve bunları nasıl çözümlenmeye çalıştığını irdelemektedir. Miller, feminizmin birtakım siyasi fikirlere yönelttiği meydan okumayı çözümlenme girişiminde, özellikle pozitif ayrımcılık politikaları üzerinde durmaktadır ve adaletin hak ediş ilkesiyle uyumlu olan en az bir pozitif ayrımcılık biçiminin var olduğunu ileri sürmektedir. Her ne kadar pozitif ayrımcılık politikaları adaletin hak ediş ilkesiyle çelişiyor gibi görünmesinden dolayı tartışmalı bir konu olsa da, Miller bu görünüşün yanıltıcı olabileceğini, pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması için kullanılan sebepleri ya da gerekçeleri birbirinden ayırt ederek göstermeye çalışır. Adaletin eşitlik bileşeninin bir gereği olarak beliren fırsat eşitliği ilkesi dikkate alındığında, tüm pozitif ayrımcılık politikalarının hak ediş ilkesiyle kesinlikle çeliştiği düşüncesinin yanlış olduğu görülebilir.

2. Feminizme Miller Üzerinden Bir Bakış

Liberal milliyetçi bir düşünür olan David Miller (1942 -) *Principles of Social Justice* adlı çalışmasında, geleneksel liberal adalet teorilerinin monist eğilimine karşıt bir şekilde çoğulcu ve bağlamsal bir adalet teorisi ortaya koymuştur. Savunduğu çoklu adalet ilkeleriyle Miller, günümüz toplumlarının karmaşık yapısının ihtiyaç duyduğu türden uygulanabilir bir sosyal adalet teorisi ortaya koyduğunu ileri sürmüştür (Miller, 1999, s. 245). Miller, kişiler arasındaki genel ilişki göz önünde bulundurulmadan adaletin anlamlı bir şekilde tanımlanamayacağını düşündüğünden dayanışmacı topluluk, araçsal birliktelik ve vatandaşlık şeklinde sıraladığı üç farklı toplumsal ilişki biçimi üzerinden adaletin ilkelerini belirlemiştir (1999, s. 26). Bu üç ilişki biçimi üzerinden ihtiyaç, hak ediş ve eşitlik olarak adlandırdığı sosyal adaletin üç kurucu ögesini ortaya koymuştur.

Miller için, sosyal adalet toplumdaki avantajların/iyilerin ve dezavantajların/kötü şeylerin insanlar arasında dağılımının nasıl düzenlenmesi gerektiğiyle ilgili bir

meseledir (Miller, 1999, s.7). Miller'a göre, avantajların ve dezavantajların toplum üyeleri arasında dağıtımı, sosyal adaleti sağlamaya yönelik olarak yapılacak kurumsal düzenlemeleri gerektirir. Bu kurumsal düzenlemeler Miller'ın, ihtiyaç, hak etme ve eşitlik olarak belirlediği üç adalet bileşeniyle uyumlu olmak, onlara dayanmak zorundadır. Adaletin ihtiyaç, hak etme ve eşitlik bileşenlerine bağlı olarak sosyal adaletin ilkelerini geliştiren Miller, bu ilkeleri sosyal minimum, eşit vatandaşlık, fırsat eşitliği ve adil dağıtım ilkeleri olarak sıralar (Miller, 2005, s. 5-7). Sosyal adaletin özellikle fırsat eşitliği ilkesi, tüm pozitif ayrımcılık politikalarının hak ediş ilkesiyle çelişmediğinin, ikisi arasında kesinlikle derin bir gerilim olmadığını anlaşılmasında elzemdir. Cinsiyetlerin eşitsizliğine dair kadınların güncel ve tarihsel kaygılarının tasvir edilip ele alınması, Miller'ın özellikle *Political Philosophy: A Very Short Introduction* adlı çalışmasında karşımıza çıkmaktadır. Politik felsefenin temel kavramlarını ve sorunlarını tanıttığı bu çalışmasında Miller otorite, demokrasi, özgürlük ve özgürlüğün sınırları, adalet, feminizm ve çok kültürlülük gibi konuları ele almaktadır. Çağdaş liberal siyaset teorisyeni olarak Miller, feminist siyaset felsefesine ilişkin güncel görüşleriyle irdelenmeye değer bir düşündürür.

Daha önce de belirtildiği gibi, feministler geleneksel olarak anlaşıldığı şekliyle adalet düşüncesine, otorite, özgürlük ve demokrasi gibi birtakım siyasi fikirlere meydan okumuşlardır. Bu meydan okumanın otorite, özgürlük, demokrasi ve adaletle ilgili sorulara yeni bir boyut kazandırması gerektirdiğini düşünen Miller, bu bağlamda ilk olarak politik güç ve politik otorite meselesine eğilir. Politik güç ve politik otorite meselesini devletin otoritesiyle ilgili bir soru olarak ele alan Miller, modern toplumlarda siyasi otoritenin alması gereken biçimi sorduğumuzda, devletin nasıl kurulması gerektiğine dair bir soru sorduğumuzu varsayar. Ancak pek çok feministin, politik güç ve politik otorite meselesini bu şekilde anlama biçimine karşı çıktığını belirten Miller, feministlerin insanların birbirleriyle politik ilişkiler içinde olduğu kamusal alan ile ilişkilerin politik olmadığı özel alan arasına kesin bir çizgi çekmenin imkânsız değilse bile sorunlu olduğunu savunduklarını hatırlatır. Diğer bir ifadeyle, feministler siyaseti çok daha yaygın, hayatın her alanına dokunan bir olgu olarak görmektedirler ve bu düşüncelerini, "kişisel olan politiktir" sloganıyla özetlemektedirler (Miller, 2003, s. 94). Miller'a göre, onların bu düşüncelerinden siyasi otoriteden bahsedildiğinde sadece devletlerin tebaası üzerindeki otoritesinden değil, aynı zamanda erkeklerin kadınlar üzerindeki otoritesinden de bahsedilmesi gerektiği şeklinde bir sonuç çıkmaktadır. Nitekim, feministler tarafından erkeklerin kadınları kontrol altında tutmak için ekonomik olarak bağımlı kılma, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini dayatma ve şiddet uygulama tehdidi şeklinde sıralanabilen üç yolu kullandıkları öne sürülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, erkeklerin kadınları kontrol altında tutmak için kullandıkları yöntemler şu şekilde özetlenebilir: Ekonomik bağımlılık, yani kadın ekonomik olarak bağımlı kılınarak onun evin geçimini sağlayan erkeğe boyun eğmesini sağlama; erkeğin, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranılması konusundaki fikirlerini yayarak kadını kontrol altında tutma; erkeğin emirlerine uyulmaması durumunda şiddet ya da fiziksel güç kullanma tehdidi ile kadını baskı altında tutma. Miller'a göre, bu tespitler cinsiyetler arasındaki ilişkilerle

ilgili genel iddialardır, her erkeğin kadınları kontrol altında tutmak için bu üç yöntemi kullandığı öne sürülemez (Miller, 2003, s. 97).

Bununla birlikte Miller, erkeklerin sadece geçmişte değil günümüzde de kadınlar üzerinde bir ölçüde hala güç uyguluyor olduklarını kabul eder ve bu durumun feministlerin siyasi otorite düşüncesine karşı yürüttükleri mücadeleyi zorlaştırdığını düşünür. Bu noktada Miller, siyasi otoriteye karşı feminist meydan okumanın farklı bir biçimde ortaya koyulabileceğini savunur. Ona göre, aslında feministlerin erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler hakkında işaret ettiği şey, politikanın onlara hitap etmedeki başarısızlığıdır. Siyasal otoritenin bugüne kadar oluşturulmuş biçimiyle, cinsiyetler arasında var olan kendine özgü yakın ilişkilere dair parametreleri yeterli bir şekilde belirlemediğini söyleyen Miller, siyasi otoritenin kadınlara yeterli fiziksel güvenlik sağlamada -özellikle aile içi şiddete karşı kadınları koruma konusunda-, yaşamın önemli alanlarında kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamada ve son olarak kadınlara yeterli kişisel özgürlük sağlama konusunda başarısız olduğunu öne sürer. Miller, erkeklerin kadınlar üzerinde güç kullanmalarına izin veren şeyi, işte bu siyasi başarısızlığa dayandırır. Bu siyasi başarısızlığın yanı sıra, geleneksel anlamda kadınların siyasetten yüzyıllardır neredeyse tamamen dışlanmış olmalarını, erkeklerin kadınlar üzerinde güç kullanmalarının bir diğer nedeni olarak konumlandırır. Siyaset felsefesi teorisyenlerinin çoğunun güç mücadeleleri ve bunların nasıl kontrol altına alınacağı hakkında yazdıklarına bakıldığında, onların sadece erkekler arasındaki ilişkiler hakkında düşündüklerini söyleyen Miller, siyaset felsefesi teorisyenlerinin çoğu için cinsiyetler arasındaki ilişkiler sorununun çoktan çözülmüş gibi olduğunu belirtir (Miller, 2003, s. 97). Bu konu, bizi doğrudan günümüzde görüldüğü şekliyle feminist demokrasi eleştirilerine götürmektedir. Ancak bu konuya geçilebilmesi için öncelikle özgürlük konusuna daha yakından bakılması gerekir.

Miller özgürlüğün genellikle, her bir kişinin kendi hayatını nasıl yaşayacağına karar verme fırsatına ve araçlarına sahip olduğu korunan bir eylem alanı olarak anlaşıldığını söyler. Ancak, feministler tarafından bu düşünceye iki şekilde meydan okunmuştur. Bu meydan okumanın birincisi, kadınların özel alanda siyaset felsefecilerinin varsaydığından gerçekte çok daha az özgür olduklarına yöneliktir. İkincisi ise, kadınları önemsiyor gibi görünen davranışların aslında kadınların çıkarları üzerinde zarar verici etkileri olduğuna dairdir. Geçmişte, kadınların büyük çoğunluğuna açık olan seçeneklerin çok sınırlı olduğunu vurgulayan Miller, geçmişe bakıldığında kadınların evlenmek ve çocuk yetiştirmekten başka çarelerinin olmadığını, evlenmeye ve çocuk yetiştirmeye ek olarak, kadınların en fazla ev içinde ya da onunla yakından bağlantılı olan sınırlı sayıda meslekte varlık gösterebildiğini belirtir. 20. yüzyıla gelindiğinde, Miller hemen hemen tüm mesleklerin en azından resmi olarak kadınlara açıldığını ve aynı zamanda kişisel ilişkiler alanında -evlenip evlenmemek, heteroseksüel ilişkilere girip girmemek, çocuk sahibi olup olmamak gibi konularda- kadın özgürlüğünün dışsal yönünde dramatik bir değişime tanıklık ettiğimizi söylemekle birlikte, tüm bu değişimlerin kadınların özgürlükten erkeklerle eşit olarak yararlandıkları anlamına gelmediğinin altını çizer. Çünkü Miller için özgürlük, farklı eylem biçimlerine bağlı bir maliyetler meselesini de imler. Örneğin, erkekler kariyer

ve aile hayatını uyumlu bir şekilde birleştirme seçeneğine sahip olmalarına karşın, çoğu zaman kadınlar kariyerini çocuk yetiştirme ile birleştirmeye karar verdiklerinde ekstra maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadırlar (Miller, 2003, s. 98).

Miller'a göre özgürlük, yaşamda bir dizi açık seçeneğe sahip olmanın yanı sıra bu seçenekler arasında seçim yapma kapasitesine sahip olmayı da içerir. Miller özgürlüğün içsel yönünü, yani seçme kapasitesiyle ilgili olan yönünü, özgürlüğün dışsal yönünden daha zor olan bir konu olarak görür. Benzer şekilde, feministler de kadınların artık geçmişteki normlara uymaya fiziksel olarak zorlanmadığı durumlarda bile, onların toplumda derin köklere sahip kültürel normların esaretinde olduklarını öne sürmüşlerdir. Kadınların nasıl görünmesi, nasıl davranması, erkeklerle nasıl bir ilişki kurması gerektiği vb. konularına yönelik olan bu normlar kadınların ruhuna yaşamlarının çok erken bir aşamasında yerleşmiş durumdadır. Dolayısıyla, kadınların bu derin köklere sahip kültürel normların esaretinden kurtulmaları, bunlara karşı çıkmaları oldukça zordur. Kültürel normların içselleştirilmesi, kadınların hayatın birçok alanında gerçek seçimler – geniş anlamda meslek, din, yaşam tarzı – yapamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadınlar, neredeyse her zaman hakim geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerinin belirlediği sınırlar içinde hareket etmek durumunda kalmaktadır. Bu noktada Miller, kadınlar tarafından kültürel normların içselleştirilmesinin, zarar verici birtakım sonuçlara yol açtığı konusunda uyarıda bulunur. Kadınların belirli kültürel normları takip etmeleri, örneğin, fiziksel görünüş takıntısı olan genç kızlar arasında hayatlarını tehlikeye atan anoreksiyanın ortaya çıkmasına ya da erkeklerin ve kadınların ev içi rollerine ilişkin beslenen geleneksel inançlar doğrultusunda ev işlerinin adaletsiz bir şekilde kadınlara yüklenmesine yol açmaktadır (Miller, 2003, s. 98-99).

Miller kadınların belirli kültürel normları takip ettiklerinden dolayı ortaya çıkan sorunların çözümünü zorlaştıran şeyi, feministlerin kendilerinin de farklı fikirlere sahip olduğu başka bir sorunla karışmış bir durumda olmasında görür. Feministler erkeklerin ve kadınların özünde ortak bir doğaya sahip olup olmadığı veya cinsiyetler arasında derin farklılıkların olup olmadığı konusunda hemfikir değillerdir. Miller'a göre, eğer cinsiyetler arasında derin farklılıklar olduğu düşüncesi doğruysa, o zaman kadınlar belirli kültürel normları takip etmeyi seçtiklerinde, onların bu seçimlerinin gerçek olmadığı hemen varsayılmamalıdır. Ancak Miller için böyle bir kabul, örneğin, genç kızları kendilerini aç bırakmaya iten ve böylece hayatlarını tehlikeye sokan birtakım normların kabul edilmesi gerektiği anlamına gelmemelidir. Ama en azından, kadınların doğasında erkeklerden daha fazla fiziksel görünümüleriyle ilgilenmek isteğinin yerleşmiş olabileceğini düşünebileceğimiz anlamına gelebilir. Miller, feministler arasında erkeklerin ve kadınların farklı doğalara sahip olup olmadığı konusunda fikir ayrılıklarının devam etmesinin sıra, cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel kültürel normların nasıl ele alınması gerektiği hususunda da bir tartışmanın devam ettiğine dikkat çeker. Bu ikinci mesele bizi, geleneksel normların hâkimiyetinin tamamen kırılması mı gerekir yoksa geleneksel kadın normlarına erkek normları kadar değer verilmesini sağlamaya yönelik çaba mı gösterilmesi gerekir sorularına götürür.

Miller, bu konuların feministler arasında yoğun tartışmalara neden olduğunu vurgular (Miller, 2003, s. 99-100).

Bu noktada Miller (2003, s. 99), “birtakım seçimlerde gözlemlenen erkekle kadın arasındaki farklılıkların yalnızca değiştirilebilecek kültürel normların bir sonucu mu olduğuna yoksa cinsiyetlere içkin olan farklılıkları mı yansıttığına nasıl karar verebiliriz?” sorusunu sorar. Bu sorunun oldukça karmaşık bir meseleyi içerdiğini düşünen Miller, burada en akıllıca yolu John Stuart Mill’in söz konusu konuya ilişkin agnostik tutumunu takip etmek olarak görür. 20. yüzyıldan önceki siyaset felsefesi teorisyenlerinin nadir örneklerinden biri olan Mill, erkeklerin ve kadınların farklı doğalara sahip olup olmadığıyla ilgili kesin bir kanıtı sahip olunmamasını, özgürlüğün dış koşullarının erkekler ve kadınlar için aynı olmasını sağlamak adına iyi bir neden olarak değerlendirir. Bu konuda Mill’in düşüncesine yakın bir duruş sergileyen Miller, özgürlüğün hem dışsal hem de içsel yönünün erkekler ve kadınlar için aynı olması gerektiğini savunur. Daha açık bir ifadeyle, kadınlara sunulan seçeneklerin erkeklere sunulanla aynı olması ve kadınların bunları kabul etmeleri halinde katlanacakları ya da üstlenecekleri maliyetlerin de erkeklerle aynı olması gerektiğini vurgular.

Feminist meydan okumaların bizi özgürlük fikrinin kendisini değil, aslında kendi düşüncelerimizi gözden geçirmeye zorladığını belirten Miller, aynı şeyin özgürlüğün sınırları meselesine baktığımızda da geçerli olduğunu düşünür. Başkalarını dikkate almayan ve hatta saldırganca olan davranışlardan çok sayıda insanın etkilendiğini söyleyen Miller, feministlerin bu argümanı daha da ileri götürdüklerine dikkat çeker. Nitekim, kadınlar özellikle popüler medyada tasvir edilme biçimlerinin, kendilerine genel olarak nasıl davranıldığı üzerinde büyük etkileri olduğunu iddia etmektedir. Örneğin, popüler medyada kadınlar bir cinsel obje olarak tasvir edildiğinde, böyle bir tasvir belki de bilinçsiz olarak iş verenlerin veya terfi kararları veren insanların davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu nedenle Miller, ifade özgürlüğünün düşündüğümüzden daha sınırlı olması gerektiğine inanır. Kırılgan grupların çıkarlarına zarar verecek olan her türlü ifadenin engellenmesini ister. Bu kapsamda Miller, bazı feministlerin sırf bu nedenle pornografinin yasaklanmasını istediklerini hatırlar. Kültürlerin özgürlük ve eşitliğe -özellikle de kadın özgürlüğüne ve eşitliğine- düşman unsurlar içerdiği yerlerde, karşıdakini gücendirmek anlamına gelse bile bunun güçlü bir şekilde söylenmesi gerektiğini düşünen Miller, bunun yapılmasının farklı kültürel geçmişlere sahip kişilerin saldırgan veya aşağılayıcı bulduğu şeyler ya da konular hakkında insanların daha fazla bilinçlendirilmesini sağlayan kamusal tartışmaları dışlamayacağını öne sürer (Miller, 2003, s. 101-102).

Özgürlük ve özgürlüğün sınırları konusunun yanı sıra, feministler hâkim olan demokrasi düşüncesine de meydan okumuşlardır. Miller demokrasi açısından genel oy hakkına sahip toplumlarda yasama meclislerinde kadınların temsilinin görece yokluğunun feministler için önemli bir sorun oluşturduğunu belirtir. Meclislerde kadın temsilcilerin az sayıda olduğunu ve onların çıkarlarının kendilerini temsil eden (beyaz) erkekler aracılığıyla korunduğunu vurgular. Miller, şu anda var olan

demokrasilerde parlamento veya kongrede yer almak için gerçekte kimin seçildiğinin önemli olmadığını, önemli olan şeyin hesap verebilirlik mekanizmaları olduğunu söyler (Miller, 2003: s. 102). Miller'a göre bu durum, seçmenlerine hiçbir zaman karar hakkı verilmeyen konularda, seçilmiş temsilcilerin karar verme konusunda büyük bir özgürlüğe sahip olduğu gerçeğinin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Burada Miller, seçmenleri temsil etmesi için kimin seçildiğinin gerçekten bir öneminin olmamasını, ancak ve ancak toplumlarda demokrasi anlayışı derinleştiği, insanları karar verme sürecine daha fazla dâhil etmenin yolları bulunduğu takdirde mümkün görür. Parlamentoda kadınların temsilinin sayıca arttırılmasını savunan argümanları destekleyen Miller, erkeklerin, kadınların bakış açılarını ve çıkarlarını tam olarak anlamalarının zor olduğunu öne sürer. Örneğin, doğum izni veya çocuk bakımı gibi kadınları ilgilendiren belirli bir konu ortaya çıktığında bunun merkezietini veya önemini açıklayabilecek kişilerin parlamentoda hazır olarak bulunmasını Miller çok önemli bulur. Demokrasiyi, ilgili herkes arasında açık bir tartışma yoluyla siyasi kararlara varma sistemi olarak değerlendiren Miller için önemli olan, her perspektifin yasama organında yeterince temsil edilmesidir. Bu noktada, ilgili kişilerin diğer taraftaki tartışmaları dinlemeye, bu tartışmaları adalet standartlarına göre tartmaya ve buna göre kendi görüşlerini değiştirmeye istekli olduklarını varsayan Miller, demokrasilerin mümkün olduğunca bu şekilde işlemesi gerektiğini savunur. Ancak, bazı feministler sorunları gerekçeli argümanlarla karara bağlama düşüncesinin, sistemi zaten bu tür tartışmalarda usta olanların lehine çevirdiğini iddia ederek söz konusu düşüncüyü sorgulamışlardır. Savundukları argümanları ortaya koyabilmek için çoğunluk olanların kullandığı konuşma biçimlerinden çok daha ateşli, çok daha etkileyici olan konuşma biçimlerini kullanmaları gerektiğini öne süren feministler, belirli konulara dair kararların o konuda en büyük paya sahip olan gruplara bırakılmasını istemektedirler. Örneğin, kürtaj, doğum kontrolü vb. gibi üreme haklarıyla ilgili sorunlarda karar verme yetkisinin yalnızca kendilerine bırakılması gerektiğini savunmaktadırlar (Miller, 2003: s. 104-105).

Miller, kadınları derinden ilgilendiren konuların birçoğunun diğer grupları da önemli ölçüde ilgilendirdiğine inandığından bu düşünceye sıcak bakmaz. Ona göre, sözgelimi kürtaj konusunun sadece kadınları ilgilendiren bir mesele olduğunu düşünmek her ne kadar cazip gelse de, özellikle dini gruplar kürtajla ruhu olan bir insanın yok edildiğine inandıklarından söz konusu konuya ilişkin derin bir endişe duymaktadır. Miller, dini bir temele dayanan diğer tüm kültürel iddialar reddedilmedikçe bu endişenin göz ardı edilemeyeceğini düşünür. Bu nedenle, farklı bakış açılarının geniş bir yelpazesinin bu konuyu tartışmasını ve bu tartışma yoluyla ilgili konuda karşıt taraflarca en azından asgari düzeyde kabul edilebilir bir konum belirlemeyi, demokratik bir toplumda ilerleyebilmenin tek yolu olarak görür (Miller, 2003, s. 105).

Feministler hakim olan politik otorite, özgürlük ve özgürlüğün sınırları, demokrasi gibi düşüncelerin yanı sıra sosyal adalet düşüncesine de meydan okumuşlardır. Bu meydan okumalara nasıl karşılık verilmesi gerektiğini irdeleyen Miller, bu kapsamda ev içi adalet –aile içi yaşamda adalet- ve pozitif ayrımcılık – dezavantajlı grupların yüksek öğrenime ve iş piyasasına erişimlerinde onların lehine olacak şekilde

tasarlanmış önlemler- olmak üzere iki özel konuya odaklanır (Miller, 2003, s. 105). Miller sosyal adaleti, sosyal ve politik kurumların fayda ve maliyetleri bireyler arasında nasıl dağıttığıyla ilgili bir mesele olarak görür. Geleneksel olarak sosyal adaletin odak noktası, mülkiyet ve vergilendirme sistemi, sağlık ve eğitimin kamu tarafından sağlanması gibi konular üzerinde olduğundan, Miller (2003, s. 106) “sosyal adalet konusunda dikkatimizi kamu kurumlarının dağıtım etkileriyle sınırlayabilir miyiz?” sorusunu sorar. Onun bu soruyu sorması, feministlerin ev içi adalet olmadan kadınlar için sosyal adaletin asla sağlanamayacağını öne sürmeleriyle yakından ilgilidir.

Miller, tarihsel olarak aile kurumunun evin geçimini sağlayan kişinin erkek olduğu gerekçesiyle kadınlara haksız bir anlaşmayı dayattığı konusunda günümüzde pek çok insanın hemfikir olduğunu söyler. Günümüzde, kadınlar yasal haklara, siyasi haklara ve işgücü piyasasına eşit erişim elde etme gibi haklara sahip olduklarından dolayı, onların kamusal alanda bağımsızlıklarını artık kazanmış gibi gördüklerini belirtir. Miller’a göre, alışıldık anlamda sosyal adalet kadınlar için bir kez sağlandığında, bunu ev içi adaletin de takip edeceği şeklinde iyimser bir inanç söz konusu olmuştur. Kadınların kamusal alanda bağımsızlık kazanmasının, ev içi bağlamlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkileri de derinden değiştireceği, çiftlerin ev içi yaşamlarının artık eşitlik temeline dayanacağı düşünülmüştür. Burada Miller, kadınların konumunun birçok açıdan iyileştiğini kabul etmekle birlikte bu iyimser inancın pratikte doğrulanmadığını, özellikle ev içi emeğin kadın ve erkek arasında paylaşılma biçiminde hâlâ büyük bir eşitsizlik olduğunu düşünür. Örneğin, kadın ve erkek tam gün çalışıyor olsa bile, ev işlerinde ve çocuk bakımında çok büyük bir payın hala kadına düştüğüne dikkat çeken Miller, bunun bir haksızlık olduğunu kabul eder. Bunun yanı sıra, çiftler çocuk sahibi olduklarında kadınlar erkeklere göre kariyerlerine çok daha uzun bir süre ara verdiklerinden ve genellikle yarı zamanlı bir işe başlamak için iş piyasasına geri döndüklerinden veya her koşulda terfi merdivenlerini erkek meslektaşlarından çok daha yavaş çıkmak zorunda kaldıklarından dolayı kadınları dezavantajlı olarak konumlandırır. Ayrıca, kadınların erkeklerden sistematik olarak daha az kazanmasını ve yöneticilik, yargıçlık, profesörlük gibi çeşitli üst düzey mesleklerde onların zayıf bir şekilde temsil edilmesini cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın bariz göstergeleri olarak görür (Miller, 2003, s. 106-107). Miller’a göre, kadınların iş piyasasında erkeklere göre daha az fırsata sahip olması, onların erkeklerle eşit muamele görmedikleri anlamına gelmektedir (Miller, 2003, s. 93-94).

Bununla birlikte, Miller kadınların ve erkeklerin belirli açılardan eşit olmayan bir konuma sahip olmalarının bir adaletsizlik meselesi olarak görülmesi gerektiği şeklinde bir sonuca varmak için yine de acele edilmemesi gerektiğini düşünür. Çünkü, Miller bazı eşit olmayan sonuçları, insanların yaptığı farklı seçimlerin bir yansımaları olarak değerlendirir. Pek çok kadının kendi zararlarına işliyor gibi görünen birtakım düzenlemeleri kabul ettiğini vurgulayan Miller, çoğu kadının cinsiyetler arasındaki eşit olmayan sonuçları - ev işlerinin çoğunu üstlenmek, erkek partnerinden daha az parlak bir kariyeri olması gerektiğini düşünmek vb. - yapmaları gereken aile anlaşmasının bir parçası olarak gördüklerini belirtir. Kadınların kendi zararlarına işliyor gibi görünen

birtakım düzenlemeleri kabul etmelerini, onların geleneksel cinsiyet rollerini ve normlarını benimsemiş olmalarına dayandırır. Kadınların ev içi yaşam ve çocuk yetiştirme konusunda özel bir sorumluluğa sahip olduğuna, erkeklerin ise ev dışında gelir elde etmeye yönelik özel bir sorumluluğa sahip olduğuna dair geleneksel normların günümüzde de hala kabul edildiğini öne sürer. Çalışma çağındaki kadınların büyük çoğunluğu işgücü piyasasında istihdam ediliyor olsa da, onların pratikte işlerini bir tür ikramiye ya da birincil sorumluluklarına eklenen bir şey olarak görme eğiliminde olduklarını iddia eder. Miller, her ne kadar kadınların böyle bir bakış açısına sahip olduklarını ileri sürse de, maliyet ve fayda dengesi açısından bakıldığında bu durumun açıkça kadınların aleyhine işlediğine dikkat çeker. Miller'ın cephesinden bakıldığında, tarihsel olarak süregelen geleneksel cinsiyet normlarının kadın ve erkek tarafından özgürce benimsenmiş olması, cinsiyet ayrımcılığını elbette adil kılmamaktadır (Miller, 2003, s. 107).

Toplumlarda aile içi adaletin sağlanmadığını söylemenin ve bunu göstermenin çok kolay olduğunu belirten Miller, buna karşın aile içi yaşamda adaletin neyi gerektirdiğinin net bir şekilde söylenmesinin oldukça zor olduğunu öne sürer (Miller, 2003, s. 107). Miller'ın bu düşüncesi, özel alanı imleyen sevginin ve kamusal alana ait olduğu savunulan adaletin çelişkili olarak görülmesiyle yakından ilgilidir. Siyasi ve ekonomik ilişkilerin söz konusu olduğu kamusal alanda, adaletin anlaşmazlıkları bir karara bağlamak, hak ve yükümlülükleri netleştirmek için ilkeli, soyut ve kişisel olmayan bir temel sağladığı düşünülür. Buna karşın, aile alanında etkileşimlerin, ideal olarak sevgi dolu duygularla motive edilmiş aile üyeleri arasında sevgi temelinde gerçekleştiği ve belirli bir sevilen kişinin ihtiyaçlarına anında cevap verildiği varsayılır. Bu düşünceye göre, genel olarak bireyler arasında geçerli olduğu kabul edilen adalet ilkeleri, aile içinde askıya alınır veya sınırlandırılır. Adalet iddialarının yabancı karakterinin sevgi dolu aileye göre olmadığı savunularak, ailede sevgi ve adalet arasında gergin bir ilişkinin olduğu kabul edilir. Aile içinde daha fazla adalet talebinin, aileleri kendilerine özgü sevgi dolu karakterinden mahrum bırakacağı iddia edilir. Aileyle ilgili akademik tartışmalarda adaletle ilgili bir kaygının, aile sevgisine özgü kaygılarla gerilim içinde olduğu, hatta bu tür kaygıların aile sevgisinin altını oyduğu görüşü yaygındır. Belirli bir sevilen kişiyle özel bir ilişki, sevgi temelinde etkileşim ile ortak bir endişe ve bir bütün olarak ailenin uzun vadeli refahı gibi özelliklerle sevgi dolu aile nitelendirilir. Sevgi dolu ailenin bu özelliklere sahip olduğuna dair düşünce popüler kültürde, sosyal yorumlarda, akademik tartışmalarda, sevginin adaletle kesinlikle çatıştığını savunan muhafazakar yorumcular arasında öne çıkmaktadır (Kleingeld ve Anderson, 2014, s. 321-323).

Bu kapsamda Miller, "maliyetlerin ve faydaların eşit paylaşımının evli çiftler için bir kural olması gerektiğinde ısrar mı edilmelidir yoksa evli çiftlerin kendi koşullarına göre farklı düzenlemeler yapmaları için yer mi açılmalıdır?" (Miller, 2003, s. 107) sorusunu sorar. Bu sorunun cevabı feminist tartışmalara bakılarak arandığında bir görüş birliğinin olmadığı görülür. Erkekler ve kadınlar arasında derin farklılıklar olduğunu savunan bazı feministler, örneğin, kadınların annelik doğalarını inkar edecek bir şekilde davranmamasını istemektedirler. Buna karşın, ev ve aile içinde daha

fazla adalet talep eden bazı feministler ise, çocuk yetiştirmedeki rolleriyle çiftlerin katı bir eşitliği zorlamasını talep etmektedirler. Bu konuda bir görüş birliği olmamasından yola çıkan Miller, ev içi yaşamda adaletin, eşlerin kendi bireysel tercihlerine ve yeteneklerine uygun olarak ev içinde ve ev dışında işlerin paylaşılmasını seçebildikleri bir aile hayatının esnekliğiyle uyumlu olması gerektiğini savunur. Miller, “bir kadının uygun yeri” hakkındaki eski geleneksel normlar ortadan kalktığında, çiftler arasında özgür bir anlaşma ilkesinin yerleşebileceğini düşünür (Miller, 2003, s. 108).

Hakim olan sosyal adalet düşüncesine meydan okuyan feministlerin bu meydan okumalarına nasıl karşılık verilmesi gerektiğini irdeleyen Miller, bu kapsamda ev içi adalet konusunun yanı sıra pozitif ayrımcılık konusuna da eğilir. Pozitif ayrımcılık, sonuçlarda eşitlik olarak da adlandırılmaktadır. Bu eşitlik türünde çocuklar, kadınlar, azınlıklar, engelliler gibi avantajsız gruplara bazı imtiyazlar verilerek fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır (Ayhan, 2009, s. 47). Geçmişte veya günümüzde yapılan eşitsiz davranışları düzeltme aracı olarak görülen pozitif ayrımcılık düşüncesinin ardında, maksimum eşitlikten ayrı olarak fırsat eşitliği düşüncesi yer alır. Pozitif ayrımcılık en az üç biçimde karşımıza çıkar. Bunlardan birincisi azınlıkları belirli mevkileri elde etmeye teşvik etmek için verilen toplumsal yardımlardır. İkincisi, bir grubu diğerine tercih etmek üzere seçim yapmaktır. Üçüncüsü ise, fırsat eşitliğinin ancak insanların belirli gruplar içinde nüfustaki yüzdeleriyle aynı oranda istihdam ya da temsil edildiği zaman sağlanacağı kabulünden hareketle kotalar vermektir (Ashford, 2011, s. 38).

Pozitif ayrımcılık politikaları üzerinde titizlikle duran Miller, feministlerin insanların işe alınırken, üniversitelere seçilirken bunun liyakat temelinde olması gerektiğini imleyen fırsat eşitliği düşüncesine meydan okuduklarını belirtir. Feministler liyakat temeline dayalı fırsat eşitliği düşüncesi yerine, adaletin kadınlar lehine pozitif ayrımcılık yapılmasını gerektirebileceğini öne sürmektedir. Onlar, seçim komitelerinden bir başvuru sahibinin kadın, etnik azınlık gibi kategorilerden birine ait olup olmadığını dikkate alan bir ağırlıklandırma faktörü oluşturup kullanmalarını istemektedir. Bu tür politikaların hem üniversiteler hem de işverenler tarafından oldukça yaygın bir şekilde uygulandığını söyleyen Miller, pozitif ayrımcılık politikalarının tartışmalı bir konu olduğunu düşünür (Miller, 2003, s. 108). Onun bu düşüncesi, pozitif ayrımcılık politikalarının liyakat esasına göre işe alma ilkesiyle çelişiyor gibi görünmesinden dolayıdır. Ancak bu görünüşün yanıltıcı olabileceğine dikkat çeken Miller, adaletin hak ediş ilkesiyle tutarlı olan en az bir pozitif ayrımcılık biçimi olduğunu öne sürer. Bu noktada, pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması için kullanılan sebepleri ya da gerekçeleri birbirinden ayırt etmeyi gerekli görür (Miller, 1999, s. 172).

Bu gerekçelerden birincisi, liyakati ölçmenin standart yöntemlerinin – örneğin, sınav notlarına veya test sonuçlarına güvenmek - kadınların gerçek yeteneklerini hafife alma eğiliminde olduğuna yöneliktir. Burada, testlerin gizli kültürel önyargıları içerdiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, kadınların erkeklere göre daha zayıf bir eğitim geçmişine sahip olmalarının bir sonucu olarak, testlerin ölçmek üzere tasarlandığı

becerileri edinmeleri konusunda kadınların daha az fırsata sahip oldukları ileri sürülmektedir. Bu düşüncedeki temel argüman, liyakati ölçen testlerin toplumda avantajlı konumda bulunanlara yönelik olduğudur. Pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması için öne sürülen bu birinci gerekçeden hareket edildiğinde, Miller pozitif ayrımcılık politikalarını fırsat eşitliğini sağlamanın iyi bir yolu olarak görür ve buna ilke düzeyinde herhangi bir ihtilaf olmadığını düşünür. Buna karşın, pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması için öne sürülen ikinci gerekçenin ilke sorunlarına yol açtığına inanır. Bu ikinci gerekçede, pozitif ayrımcılık kadınların üst kademelerdeki yetersiz temsiliyi gidermek için önerilmektedir. Bu yaklaşımın potansiyel riskler taşıdığını düşünen Miller'a göre, bu haliyle pozitif ayrımcılık bir grubu diğerlerine göre avantajlı konuma getirme tehlikesini kendi içinde barındırmaktadır. Miller'a göre adil bir toplum, tüm ana grupların çeşitli sosyal alanlarda kendi nüfus oranlarıyla yaklaşık olarak orantılı temsil edildiği bir yapıya sahip olmayı da gerektirmektedir. Bu nedenle Miller, pozitif ayrımcılık politikalarının dikkatle uygulanması ve toplumsal dengeyi gözetmesi gerektiğini vurgular (Miller, 2003, s. 108-109).

Ayrıca, Miller bireysel fırsatların gerçekten eşit olduğu – insanların her zaman liyakat temelinde işlere ve diğer pozisyonlara seçildiği ve liyakat sayılan beceri ve yetenekleri geliştirmek için insanların aynı şansa sahip oldukları - varsayılsa bile, toplumdaki farklı grupların bazılarının üst sıraların çoğunu işgal ettiklerine, bazı grupların ise en altta kümelenmelerine dikkat çeker ve daha az başarılı olan grupların, grup adaletsizliğinin kurbanları olup olmadığını irdeler. Bazı grupların kültürel nedenlerle uygun bulmadığı belirli işler olabileceğini söyleyen Miller, bir grubun üyesinin, örneğin kültürel nedenlerle daha iyi bir işe başvurmayı bilinçli olarak seçmemesi durumunda böyle bir kurban pozisyonundan söz edilemeyeceğini belirtir. Ancak Miller, bu durumun genel olarak gerçekleşme olasılığının düşük olduğuna inanır. Ona göre, tarihsel olarak düşük statülü işlerde çalışma eğiliminde olan grupların üyeleri, genellikle düşük beklentilere ve düşük özsaygıya sahip olabilirler. Bu nedenle, bu grup üyelerinin çoğu, kariyer basamaklarını tırmanma şanslarının az olduğuna inanarak çoğu zaman denemeyi bile tercih etmeyebilirler. Bunu daha olası bir açıklama olarak gören Miller, bu psikolojik ve sosyal faktörlerin belirli grupların üst kademelerde yetersiz temsil edilmesinde önemli bir rol oynadığını düşünür (Miller, 2003, s. 109). Örneğin, kadınlara evde, okulda, çevre tarafından erkekler kadar başarılı bir kariyere asla sahip olamayacakları sürekli olarak telkin edildiğinde, kadınlar yüksek pozisyonlu iş ve makamlara başvurmayı muhtemelen hiç denemeyecektir. Miller, bu beyin yıkamaya karşı koymayı amaçlayan pozitif ayrımcılık politikalarının sonuçlarının, genel olarak sosyal adaletin lehine olduğunu öne sürer (Miller, 1999, s. 310). Bireysel olarak grup üyelerinin ele geçirdikleri fırsatları değerlendirmemelerinin ya da statülerinin düşük olmasının hem söz konusu gruplar için hem de tüm toplum için kötü bir şey olduğunun altını çizer. Bu noktada pozitif ayrımcılık politikalarının, grup üyelerine ilk destek verildikten sonra onların neler yapabileceklerini göstererek yardımcı olabileceğini düşünür. Örneğin, iyi bir üniversitede okuması sağlanan bir grup üyesi, grubun diğer üyelerini de teşvik edebilir, onlara iyi bir rol model olabilir. Miller, buna en iyi örnek olarak Afrikalı-Amerikalıyı gösterir (Miller, 2003, s. 111).

Miller'a göre, pozitif ayrımcılığın bu gerekçesi ileriye dönüktür ve her meslekte birçok farklı kategoriye ait insanların bulunmasının faydalarına hitap eder. Bu türden bir argümanın rol model ihtiyacını imlediğini söyleyen Miller, bu düşüncedeki amacı, şimdiye kadar çok az sayıda üyesinin bulunduğu yüksek statülü konumlara veya yönetici pozisyonlarına belirli sayıda kadın, siyahi, Katolik vb. gibi kişilerin yerleştirilerek diğer kadınların, siyahilerin, Katoliklerin bu pozisyonları arzulamasını ve bu pozisyonlar için onların istekli bir şekilde eğitim almasını teşvik etmek ve böylece mevcut kültürel normların engelleyici etkilerini kırmak olarak görür. Miller'ın cephesinden bakıldığında pozitif ayrımcılık, rol model ihtiyacı öne çıkarılarak gerekçelendirildiğinde burada başvuru alanı değer, adaletten ziyade pozitif özgürlük veya özerkliliktir. Pozitif ayrımcılığın bu türündeki argüman, dezavantajlı gruplara çok çeşitli meslek seçenekleri sunulmasına, diğer grup üyelerine rol model oluşturulmasına ve böylece dezavantajlı grupların üyelerine fayda sağlanmasına yöneliktir (Miller, 1999, s. 172).

Öte yandan, Miller adil olmayan işe alma kararlarını da irdeler ve bu irdemeyi adaletin hak ediş ilkesine göre yapar. Miller'ın sosyal adalet teorisinin en göze çarpan alanı eşitlik hakları değil, hak edişle ilgili olandır. Kişileri eşitleyen değil, ayıran bireysel katkılar hak ediş alanının özünü oluşturur (Silva, 2018, s. 44). Dağıtıcı adalet liyakat temelinde yaklaşan, hak edişin normatif temelinde odaklanan Miller'ın adalet teorisinde katkı konusu, bireylerin üretime ve refaha katkıları noktasında gösterdikleri faaliyetin ödüllendirilmesi düşüncesini merkeze alır (Ağcan ve Altuntaş, 2022, s. 258). İşgücü piyasasında, bazı işverenlerin kadın işçilere erkek işçilerden daha az ücret ödemesini adaletin hak ediş ilkesine göre kabul edilemez bulan Miller (1999, s. 141) için, iki kişi eğer eşdeğer performans sergiliyorsa, biri diğerinden daha azına çalışmaya istekli olsa bile aynı ödüllerini hak ederler. Burada eşit işe eşit ücret şartı, hak ediş ilkesinin asli bir gereği olarak belirir. Ancak, bazı işverenlerin işe başvuran kadınların ileride çocuk sahibi olmak için işten ayrılma olasılığını ya da bu durumun işte düşük bir performans sergilemelerine neden olacağını varsayarak onları ya daha düşük bir pozisyon için uygun gördüklerini ya da tercihlerini erkek başvuranlardan yana kullandıklarını belirten Miller, bunun hak ediş ilkesiyle bağdaşmadığını savunur.

Miller'ın, bir işe alma kararının ileride sergilenebilecek muhtemel performansa göre verilmesini hak ediş ilkesiyle bağdaştırmaması, hak ediş yargılarının bireylerin geçmiş ve şimdiki zamandaki gerçekler temelinde meşrulaştırılabileceğini savunmasından dolayıdır. Hak ediş gelecekteki performansa bağlamayan Miller için, kişinin gelecek bir zamanda performans seviyesini düşürebilecek bir şey yapmaya karar verme gerçeği, şu anda bir işi veya diğer faydaları hak etme derecesini etkileyemez. Diğer bir ifadeyle "hak ediş muhakemeleri bireylere dair şimdiki ve geçmiş zamanda var olan gerçekliklerine dayanılarak gerekçelendirilirler, gelecekte yaratılacak olan işlerin durumuna dayanılarak gerekçelendirilmezler" (Schmidtz, 2020, s. 67). Miller'a göre, bu kapsamda yapılan istatistikler bir kadının evlilik, çocuk sahibi olma gibi nedenlerle gelecekte performansının düşük olma olasılığını her ne kadar doğruluyor olsa da, bu durum kadının şu anda girmek istediği bir işi daha az hak ediyor hale getirmez. Ya da kadının ileride çocuk sahibi olmaya karar verecek olması, onun daha düşük bir

seviyede performans gösterebileceği daha alt bir pozisyon için uygun olduğunu düşündüremez. Miller için böyle bir varsayım yapılması, kadına hem bir birey olarak saygı duyulmadığı hem de ona karşı bir haksızlık yapıldığı anlamına gelmektedir (Miller, 1999, s. 168-169). Böyle bir haksızlığın önünü kesebilmek için, Miller ABD gibi ülkelerde işverenlerin kadınlara çocuk doğurma ve çocuk büyütme niyetlerini sormalarının yasak olduğunu, bu bilgi parçası engellenmiş olarak işverenlerin işe başvuranların hak edişlerini değerlendirdiklerini belirtir (1999, s. 309).

Bu noktada Miller, iş alma kararlarının adil olmayan sonuçlarından kaçınmak için iki yol olduğunu öne sürer. Bunlardan birincisi, ileride kariyerine ara verme olasılığı olan kadın başvuranlar söz konusu olduğunda işverenlerin esnek olmaları ve insanlara belirli bir anda sahip oldukları performansın karşılığını ödemeye hazır olmaları gerektiğidir. Miller'a göre, kadın tam ücretle işe alınmalı ve eğer gelecekte kadın çalışanın performansı gerçekten azalır, çalışma süresi boyunca azalmış performansının adil bir oranı kadın çalışana teklif edilmelidir. Diğer yol ise, kadınların kariyerlerinin kesintiye uğradığı dönemde, işverenlerin kadın çalışanları destekleyerek çocuk yetiştirme maliyetlerinin bir kısmını karşılamasıdır. Bu durumda, Miller için kadın çalışan şüphesiz daha az hak edici olacaktır, ancak diğer sosyal adalet mülahazaları, özellikle de fırsat eşitliği ilkesi göz önünde bulundurulduğunda Miller bunun yapılması gerektiğini düşünür (Miller, 1999, s. 309).

Sonuç olarak, adaletin eşitlik bileşeninin bir gereği olarak beliren fırsat eşitliği ilkesi dikkate alındığında, hak ediş ilkesi ile tüm pozitif ayrımcılık politikaları arasında kesinlikle derin bir gerilim olduğu şeklindeki düşüncenin doğru olmadığı görülebilir. Zira, sosyal adaletin ilkelerinden biri olan fırsat eşitliği ilkesi, insanların becerilerini ve yeteneklerini geliştirmek için eşit fırsatlara sahip olmasını, avantajlı pozisyonların adil bir şekilde dağıtılmasını talep etmektedir. İşlere ve avantajlı pozisyonlara gelecek kişilerin sadece liyakat esasına göre alınması gerektiğine işaret eden (Miller, 1999, s. 256) bu ilkeye göre, bireylerin sahip olduğu ırk, cinsiyet, dini inanç, etnisite ve sosyal sınıf gibi özellikleri, onların iş ve eğitim alanlarına dahil olma gibi toplumsal olanaklara ya da konumlara erişimini belirlemede hiçbir rol oynamamalıdır. Sadece bu konum ya da olanakların gerektirdiği motivasyon, beceri ve yetenekler doğrultusundaki değerlendirmelere bakılmalıdır (Miller, 2005, s.5). Eğer, işlere ve avantajlı pozisyonlara seçilmede, cinsiyet ayrımcılığı gibi liyakat karşıtı uygulamalar işin içine karışırsa sosyal adaletin fırsat eşitliği ilkesi ihlal edilmiş olur. Bu durumda, toplumda bireyler arasında adil ve eşitlikçi bir iş fırsatı yaratarak gerçek adaletin sağlanabilmesi için devlet tarafından pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması bir gereklilik olarak belirmektedir.

3. Sonuç

Miller, 21. yüzyılda sosyal adalet arayışının 20. yüzyılın son yarısında olduğundan çok daha zor olacağına inanır. Savunulan ilkelerin, ekonomik ve toplumsal değişimlere doğrudan doğruya ters düşmemesi için sosyal adalet evreninin ne olması gerektiği hakkında daha kapsamlı sorular üzerinde daha fazla düşünülmesi gerektiğini savunur. Bu noktada feminizmin birtakım siyasi fikirlere yönelttiği meydan okumayı, daha

kapsamlı sorular hakkında düşünmemize yol açan önemli gelişmeler olarak görür. Feminist söylem ve argümanların siyaset felsefesini zenginleştirdiğini düşünen Miller, söz konusu söylem ve argümanların siyasi otorite, özgürlük, özgürlüğün sınırları, demokrasi ve adalet hakkında bizlere farklı türden düşünmeyi öğrettiklerini vurgular. Bununla birlikte, siyaset felsefesinin tamamen yeni bir odakla yeniden yazılması gerektiği şeklindeki feminist iddiaları abartılı bulur. Miller'a göre, feministler tarafından ortaya atılan meselelerin önemini koruyan eski soruların yerini alması yerine, söz konusu meseleler otorite, özgürlük, demokrasi ve adaletle ilgili sorulara yeni bir boyut kazandırmalıdır. Miller için, feministlerin öne sürdüğü sorular siyaset felsefesinde uzun süredir var olan soruların yerini alan yepyeni sorular değildir. Aksine, bu sorular mevcut felsefi sorgulamaların yeni perspektiflerle yeniden formüle edilmiş halidir. Miller, feminist düşüncenin siyaset felsefesine katkısını, var olan tartışmaları zenginleştiren ve derinleştiren bir unsur olarak değerlendirmektedir.

Demokratik bir toplumda, insanların yaşamlarında kendi yollarını seçmekte gerçekten özgür olabildikleri tüm koşulların anlaşılması bir liberal olan Miller için elzemdir. Bu kapsamda feminist söylem ve talepleri ele alan Miller, günümüz hukuk sisteminin birtakım yasal düzenlemelerle kadın-erkek eşitliğini, hak ve özgürlükleri teminat altına almış olmasına karşın pratik yaşamda bunun yansımalarının istenilir bir şekilde hala görülmediğini kabul eder. Özellikle, işlerin ve makamların sadece liyakat esasına göre insanlara tahsis edilmesi gerektiği konusunda yaygın bir fikir birliği olmasına karşın, pratik yaşamda cinsiyet ayrımcılığı gibi liyakat karşıtı uygulamaların görüldüğüne dikkat çeker. Adaletin hak ediş ilkesi ile tüm pozitif ayrımcılık politikaları arasında kesinlikle derin bir gerilim olduğu şeklindeki düşünceyi yanıltıcı bulan Miller, mevcut piyasa ekonomisinin kendi dinamikleriyle cinsiyet ayrımcılığı gibi liyakat karşıtı uygulamaları ortadan kaldıracığı fikrine şüpheyle yaklaşır. Serbest piyasanın tek başına adil ve eşitlikçi bir iş fırsatı yaratma konusunda yetersiz kalacağını düşündüğünden, bu tür ayrımcılıkların giderilebilmesi için siyasi müdahaleleri gerekli görür. Bu nedenle, pozitif ayrımcılık politikalarının genel etkileri bakımından haklı gösterilebileceğini düşünür. Ancak onun bu düşüncesi, düşük hedefleri ve düşük başarı seviyeleri olan grupların sadece grup aidiyetleri nedeniyle adaletsizliğe maruz kaldıkları anlamına gelmez. Miller, pozitif ayrımcılık politikalarının uygulanması için kullanılan gerekçeleri dikkatle ayırt etmek gerektiğini vurgular. Ona göre, bu politikalar yalnızca bireyler arasında gerçek adaleti sağlama amacıyla uygulanmalıdır. Eğer, pozitif ayrımcılık bir grubun genel durumunu diğerlerine göre yükseltmeye yarayan bir araç haline gelirse, Miller için bu artık bir adalet meselesi değildir. Bu noktada, pozitif ayrımcılık asıl amacından saparak gruplar arasındaki dengeyi bozma riskini taşımaktadır.

Son olarak, Miller işgücü piyasasında adil olmayan işe alma kararlarını da irdelemekte ve bu irdelemeyi adaletin hak ediş ilkesine göre yapmaktadır. İş gücü piyasasında bazı işverenler, işe başvuran kadınların ileride çocuk sahibi olmak için işten ayrılma olasılığını veya bu durumun işte düşük bir performans sergilemelerine neden olacağını varsayarak kadınları daha düşük bir pozisyon için uygun görmekte veya tercihlerini erkek başvuranlardan yana kullanmaktadır. Miller'a göre, evlilik ve çocuk sahibi olma

gibi nedenler bir kadının gelecekte iş yerindeki performansının düşük olma olasılığını ortaya çıkarsa bile, bu durum kadının şu anda girmek istediği bir işi daha az hak ediyor hale getirmez. Bir işe alma kararının ileride sergilenebilecek muhtemel performansa göre verilmesini hak ediş ilkesine göre kabul edilemez bulan Miller, hak ediş yargılarının bireylerin geçmiş ve şimdiki zamandaki gerçekler temelinde meşrulaştırılabileceğini savunur.

KAYNAKÇA

Ağcan, M. A. & Altuntaş, U. (2022). Adalet. (M. A. Ağcan, Der.), *Çağdaş Siyaset Teorisi* içinde (ss. 247-280). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ashford, N. (2011). *Özgür Toplumun İlkeleri* (C. Madenci, Çev.). 2. Baskı. Ankara: Liberte Yayınları.

Ayhan, A. (2009). Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi Türkiye’de Kadın Erkek Eşitliği ve Eşitsizliği: Eşitlik Kavramına Genel Giriş ve Anayasalardan Eşitlik Örnekleri. *Ankara Barosu Hukuk Gündemi Dergisi*, 3, 45-51.

Docekal, H. N. (2009). Feminist Felsefenin Geleceği (Ş. Öztürk, Çev.). *Cogito* (Bahar), 58, 219-224.

Fraser, N. & Nicholson, L. (2011). Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaştırma. (M. Küçük, Der. & Çev.). *Modernite versus Postmodernite* içinde (ss.475-501). İstanbul: Say Yayınları.

Hooks, B. (2016). *Feminizm Herkes İçindir: Tutkulu Politika* (E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün & A. Yıldırım, Çev.). İstanbul: bgst Yayınları.

Kleingeld, P. & Anderson, J. (2014). Justice as a Family Value: How a Commitment to Fairness is Compatible with Love. *Hypatia*, 29 (2) Spring, 320-336.

Kymlicka, W. (2016). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş* (E. Kılıç, Çev.). 3. Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

MacKinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru* (T. Yöney & S. Yücesoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Michel, A. (1995). *Feminizm* (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Miller, D. (1999). *Principles of Social Justice*. MA: Harward University Press.

Miller, D. (2003). *Political Philosophy: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Miller, D. (2005). What is Social Justice. N. Pearce & W. Paxton (Eds.), *Social Justice: Building Fairer Britain* içinde (pp.5-7). Politico's, UK.

Notz, G. (2018). *Feminizm* (S. Derya Çetinkaya, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Okin, S. M. (1977). Philosopher Queens and Private Wives: Plato on Women and the Family. *Philosophy & Public Affairs*, 6(4), 345-369. Erişim: <http://www.jstor.org/stable/2264947>

Okin, S. M. (1981). Women and the Making of the Sentimental Family. *Philosophy & Public Affairs*, 11 (1), 65-88.

Okin, S. M. (1987). Justice and Gender. *Philosophy & Public Affairs*, 16 (1), 42-72. Erişim: http://www.jstor.org/stable/2265205?seq=1&cid=pdf-references_tab_contents.

Okin, S. M. (2013). *Women in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press.

Schmidtz, D. (2020). *Adaletin Unsurları* (H. Özler, Çev.). Ankara: Liberte Yayınevi.

Silva, J. Pereira da (2018). A Critical Note on (Un)conditionality. N. de Oliveira, M. Hrubec & E. Sobottka (Eds.), *From Social to Cyber Justice: Critical Views on Justice, Law, and Ethics* içinde (pp. 23-46). Porto Alegre: PUCRS.

Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. New Jersey: Princeton University Press.

Young, I. M. (2018). Sevginin Emeğinin Tanınması: Axel Honneth'in Feminizminin Değerlendirilmesi (S. Örmengül, Çev.). *Felsefe Logos*, 70, 45-62.